

Și cum eram tocmai la capătul rîndului, unde tro-tuarul urmează linia rîpei, a luat pălăria și a aruncat-o peste buza rîpei, așa cum aruncă un văcar cu o piatră în bivoli ca să-i mîne. Și pălăria pluti prin aer pînă departe și noi o vedeam tot mai mică, cu pielea lustruită lucind în soare prin aerul limpede și apoi coborînd spre rîu. Și după aia mi-am întors privirile spre piață și lumea se îngămădise pe toate balcoanele și pe la toate ferestrele și m-am uitat atunci la cele două șiruri de oameni care traversau piața pînă-n ușa primăriei, mulțimea se foia pe lîngă ferestre, se făcuse gălăgie de la atîția oameni care vorbeau între ei și atunci am auzit pe cineva strigînd „Uite-l pe primu“, care era Don Benito Garcia, primarul – ieși cu capul gol, străbătînd încet drumul de la ușa pînă pe verandă și coborî, da' nu se-ntîmpla nimic, după care începu să meargă printre cele două șiruri și tot nu se-ntîmpla nimic. Trecu de doi oameni, de patru, de opt, de zece și nu s-a-ntîmplat nimic și el mergea printre rînduri cu capul sus, cu fața aia grasă și cenușie, cu privirea ațintită înainte, după care începu să se uite pe furiș în lături și continuă să meargă. Și nu se-ntîmplă nimic.

„*Qué pasa, cobardes? Ce faceți, lașilor?* strigă atunci careva dintr-un balcon și Don Benito continuă să meargă printre rînduri fără să pățească nimic. Și atunci l-am văzut pe unu', la vreo trei oameni distanță de mine, care se tot schimonosea și-și mușca buzele și mîinile i se albiseră pe mînerul biciului. L-am văzut cum îl privea pe Don Benito, îl urmărea apropiindu-se. Și tot nu se-ntîmpla nimic. Și atunci, puțin înainte ca Don Benito să ajungă chiar lîngă el, bărbatul ăla a ridicat biciul sus de tot, de l-a atins și pe ăla de lîngă el, și l-a lovit pe Don Benito într-o parte a capului și atunci Don Benito s-a oprit să se uite la el și omul l-a lovit din nou strigînd: „Uite, asta-i pentru tine, *cabrón*“ și biciul l-a lovit peste obraz și atunci el și-a dus mîinile la față și l-au bătut pînă s-a prăbușit, iar bărbatul care-l lovise primul i-a strigat și pe alții ca

să-l ajute și l-a apucat pe Don Benito de gulerul cămășii și alții l-au luat de brațe și l-au tîrît așa cu fața-n jos prin praful din piață, pînă pe marginea rîpei, și l-au aruncat în rîu. Și bărbatul care-l lovise primul se puse în genunchi pe marginea rîpei și-l urmărea cu privirile, strigînd: „*El cabrón! El cabrón! Oh, el cabrón!*“. Era un arendaș de-al lui Don Benito și nu se-nțeleseseră niciodată. Se și certaseră pe o bucată de pămînt de lîngă rîu, pe care Don Benito i-o luase ca s-o dea la altu' și bărbatu' ăsta îl ura de multă vreme. Bărbatu' de care vă zic nici nu s-a mai întors în rînd, a rămas pe buza rîpei privind la locul în care căzuse Don Benito.

Ei, după Don Benito nu mai voia să iasă nici unu'. Peste piață, cum toți așteptau să vadă cine iese, se lăsase liniștea.

„*Qué salga el torro! Să iasă taurul!*“, strigă un bețiv cu voce puternică.

„Nu vrea nici unu' să se miște“, strigă cineva de la o fereastră a primăriei, „stau toți și se roagă!“

„Scoateți-i cu forța! Haide, s-a terminat, nu mai e timp de rugăciuni!“

Dar n-apărea nimeni, după care am văzut totuși un bărbat ieșind pe ușă.

Era Don Federico Gonzáles, care ținea moara și o băcănie și era un fascist de prim rang. Era înalt și slab, își pieptăna părul peste cap dintr-o parte-n cealaltă ca să-și ascundă chelia și era îmbrăcat cu cămașa de noapte, băgată-n pantaloni. Era în picioarele goale, așa cum fusese luat din casă și mergea în fața lui Pablo, cu mîinile ridicate în timp ce Pablo îl conducea cu pușca lipită de spate, pînă au ajuns între rînduri. Dar după ce Pablo l-a lăsat și s-a întors la ușa primăriei, Don Federico n-a mai putut înainta, se oprise acolo cu ochii ridicați către rai și cu mîinile întinse, de parcă ar fi vrut să apuce cerul cu ele.

„Ăsta parcă n-are picioare“, a zis careva.

„Ce-i, Don Federico? Nu mai știi să mergi?“, i-a strigat altu'.

Da' Don Federico rămăsese acolo, cu mâinile ridicate și doar buzele i se mișcau.

„Dă-i drumu“, i-a strigat atunci Pablo din ușă. „Mișcă-te.“

Dar Don Federico înțepenise acolo, nu se putea mișca. Unu' dintre bețivi l-a împuns cu coada biciului și Don Federico a zvicnit ca un cal nărăvaș, dar a rămas unde era, cu mâinile sus, cu ochii ridicați spre cer.

„E o rușine“, a spus atunci un țăran care stătea lângă mine. „N-am nimic cu el, da' să terminăm odată cu bilciu' ăsta.“

Așa că a luat-o de-a lungul rîndului, și-a făcut loc pînă la Don Federico, i-a spus „dacă sînteți amabil“ și l-a lovit tare în cap cu o bîță.

Și atunci Don Federico și-a pus mâinile pe creștetul capului, acolo unde îi creștea chelia și, cu capul lăsat, acoperit cu mâinile, printre ale căror degete ieșeau firișoarele subțiri de păr care-i acopereau chelia, a început să alerge repede printre rînduri și bicele îi cădeau pe spate și pe umeri pînă ce se prăbuși și cei de la capu' rîndului l-au ridicat și l-au aruncat de pe marginea rîpei. Nu scosese nici o vorbă din clipa-n care-l adusese Pablo între rînduri cu arma-n spate. Singura problemă pe care o avea era cu mișcatu'. Ca și cum nu-și mai putea controla picioarele.

După Don Federico am văzut că cei mai puternici bărbați se strînseseră la capetele rîndurilor, pe buza rîpei, așa că m-am dus sub arcada primăriei, am dat la o parte doi bețivi și m-am uitat pe fereastră. Erau toți în sala mare, îngenuncheați într-un semicerc și preotul stătea și el în genunchi și se ruga alături de ei. Pablo, cu doi bărbați și cu unu', *Cuatro Dedos*, Patru-Degete, un cizmar care umbla mereu cu el pe atunci, stăteau în picioare cu puștile-n mîină și Pablo l-a întrebat pe preot: „Cine urmează?“, da' preotul a continuat să se roage fără să-l bage-n seamă.

„Auzi, băi, ce te-ntreb?“, i-a spus atunci Pablo cu vocea aia răgușită. „Cine urmează? Care-i gata?“

Preotul nu voia să-i răspundă, se purta ca și cum nici n-ar fi fost acolo și-mi dădeam seama că Pablo începe să se enerveze.

„Lasă-ne să ieșim toți, împreună“, i-a zis atunci Don Ricardo Montalvo, un moșier, ridicându-și capul și oprindu-se din rugăciune.

„*Qué va*“, zise Pablo. „Cîte unu' pe rînd, care cum ești gata.“

„Bine, atunci ies eu“, face Don Ricardo. „Mai pregătit de-atîta n-o să fiu niciodată.“

Preotul i-a dat binecuvîntarea sa în timp ce vorbea și apoi încă o dată cînd s-a ridicat în picioare, fără să se oprească însă din rugăciune, și apoi i-a ridicat crucifixul și Don Ricardo l-a sărutat, după care s-a întors către Pablo:

„N-o să fiu niciodată mai pregătit, *cabrón* din neam de javre ce ești. Hai să mergem.“

Don Ricardo era un bărbat scund, cu părul cărunt și gîtul gros și purta o cămașă fără guler. Era crăcănat de la atîta călărit.

„Rămas-bun“, le-a spus celor care rămăseseră în genunchi. „Nu fiți triști. Nu-i mare chestie să mori. Păcat că trebuie să murim de mîna javrelor ăstora. Nu mă atinge“, i-a spus apoi lui Pablo. „Ia-ți pușca aia din spatele meu.“

A ieșit pe ușa primăriei, cu părul său cărunt, ochii mici și cenușii și cu gîtul lui gros și părea foarte scund și foarte furios. S-a uitat la cele două șiruri de țărani și a scuipat pe pămînt. A reușit chiar să scuipe salivă adevărată, ceea ce, după cum știi, *Inglés*, se-ntîmplă foarte rar în astfel de ocazii, și a strigat „*Arriba España! Jos cu așa-zisa republică și mă piș pe tot neamu' vostru!*“.

Așa că, stîrniți de insulte, l-au omorît foarte repede cu ciomegele, au început să-l lovească de cînd a pășit printre rînduri și au continuat să-l tot lovească în timp ce el încerca să meargă cu capul sus, l-au lovit pînă s-a prăbușit, l-au ciopîrțit cu secerile și cu coasele, după care

s-au strîns cîțiva și l-au cărat pînă la marginea rîpei ca să-l arunce și de-acum aveau pete de sînge pe mîini și pe haine și s-a răspîndit și sentimentul că cei care ieșeau erau dușmani adevărați, care trebuie uciși.

Pînă să iasă Don Ricardo și să-i înjure cu atîta furie sînt convinsă că mulți dintre cei care stăteau în rînd ar fi dat foarte mult ca să nu fie acolo. Și dacă cineva ar fi strigat „Hai să-i iertăm pe restu'. Acu' și-au învățat lecția“, sînt sigură că mulți ar fi fost de acord.

Însă Don Ricardo, cu tot curajul de care a dat dovadă, le-a făcut un mare deserviciu celorlalți. Pentru că-i stîrnise pe bărbați și, dacă pînă atunci aceștia își făcuseră datoria, fără să le placă însă prea mult ce fac, de-acum erau furioși și diferența se vedea.

„Să iasă preotul, așa o să meargă mai repede“, a strigat cineva.

„Să iasă preotul.“

„Am avut parte de trei hoți pînă-acu', acum să vină și preotul.“

„Doi hoți“, i-a răspuns atunci un țăran mic de statură celui care strigase. „Au fost doi hoți și stăpînul nostru.“

„Al cui stăpîn?“, s-a repezit atunci primul bărbat, roșu de furie.

„Așa se zice, stăpînul nostru.“

„Stăpînu' meu nu e. Nici măcar în glumă. Și-ar fi mai bine să-ți ții gura aia dacă nu vrei să mergi și tu printre rînduri.“

„Îs la fel de republican ca și tine“, face țăranu'. „Pe Don Ricardo l-am lovit peste gură. Lu' Don Federico i-am ars una pe spinare. Pe Don Benito nu l-am nimerit. Da' zic c-așa-i frumos să-i spui omului de care vorbim, stăpînul nostru, lui să-i spui așa și celorlalți să le zici hoți.“

„Fac ceva pe republicanismul tău. O tot ții cu Don ăla și Don ălălalt.“

„Așa li se zice pe-aici.“

„Eu unu' nu le zic așa la *cabrónes* ăștia. Cît despre stăpînu' tău... Uite, a ieșit altu'.“

Și ce am văzut atunci era o priveliște scîrboasă pentru că cel care ieșise era Don Faustino Rivero, fiul cel mare al lui Don Celestino Rivero, un moșier. Era înalt, avea părul blond și tocmai și-l pieptănase pe spate pentru că avea mereu un pieptăn în buzunar, așa că se pieptănase înainte să iasă. Țsta fusese o mare pacoste pentru fete și mai era și laș și-și dorise mereu să fie un matador amator. Umbla toată ziua cu țiganii, cu toreadorii și cu proprietarii de tauri și era încîntat de cîte ori putea să-și tragă pe el portul andaluz, da' n-avea pic de curaj și toți îl credeau un caraghios. Odată se anunțase că va participa la o luptă cu tauri pentru amatori, ca să strîngă fonduri pentru casele bătrînilor din Avila – și ziceau c-o să omoare taurul de pe cal, în stilul andaluz, pe care-l tot exersase, da' cînd a văzut cît de mare-i taurul pe care i-l puseseră în locul celui pe care și-l alesese el, unu' mic care nu se prea ținea pe picioare, s-a prefăcut că-i e rău și se spunea chiar că-și băgase trei degete pe gît ca să vomite.

Cînd l-au văzut, bărbații așezați în rînduri au început să strige:

„*Hola*, Don Faustino, vezi să nu vomîți.“

„Auzi, Don Faustino, i-ascultă ceva – sînt niște fete frumoase jos în rîpă.“

„Ai puțină răbdare, Don Faustino, și-ți aducem un taur și mai mare ca ăla.“

„Ia ascultă, Don Faustino“, țipă altul, „ai auzit vreodată vorbindu-se de moarte?“

Don Faustino stătea pe verandă, făcînd încă pe viteazu'. Era purtat de avîntul care-l făcuse să le spună celorlalți că iese el. Același avînt care îl făcuse să anunțe că va participa la lupta cu tauri. Care-l făcuse să creadă și să spere că va putea fi matador. Acum, exemplul dat de Don Ricardo îl inspirase și stătea pe loc, părînd frumos și curajos, și-și compusese o față disprețuitoare. Da' nu putea scoate-o vorbă.

„Hai, Don Faustino“, a strigat atunci unu' din rînd. „Haide. E cel mai mare taur aici.“